

Find det. Flå det. Mix det. Del det!

Hvis brugerne involveres i digitaliseringen af kulturarven, vil bibliotekerne, museerne og arkiverne få et øget brug af deres materialer. Så er materialet allerede digitaliseret, så del da endelig ud af det! Det gøres i stor stil i udlandet. Her følger en overflyvning af et område med enormt potentiale. Artiklen bygger på forfatterens kandidatspeciale fra 2011, som fik karakteren 12 på IVA.

Af Henrik Dybdahl hd@thedybdahl.com, The Dybdahl Co.

The Grey Video. Til lyden og synet af tusinder af jublende teenagere ser man kontrollårnet tælle ned og sætte lyd til scenens mikrofoner. *Sceneskift*. The Beatles entrerer og synger oh yeah, oh yeah, oh yeah. *Sceneskift*. Den sorte rapper Jay-Z træder frem i kontrollårnets overvågningskameraer og synger hey, hey, hey, yeah Can I Get An Encore Do You Want More? *Sceneskift*. The Beatles står på scenen, men den vante baggrund ændres og Jay-Z's lyrik projiceres op på den pixelerede baggrund. *Sceneskift*. En laber kvinde tager jakken af John Lennon, der straks begynder at break-dance til lyden af jublende teenagepiger. *Sceneskift*. På scenen bliver Ringo Starrs trommesæt til en DJ-pult, hvor han scratcher vinylplader mens Jay-Z's bevægende kontrafej fungerer som levende baggrund.

Brian Joseph Burton, bedre kendt under kunstnernavnet Danger Mouse, pustede i 2004 nyt liv i The Beatles' The White Album fra 1968 ved at mixe det med rapperen Jay-Z's The Black Album fra 2003 og gjorde det dermed relevant for samtiden. Han gjorde brug af tilgængeliggjort digitaliseret materiale og mixede det så godt, at albummet The Grey Album på bare én dag blev downloaded mere end 100.000 gange. Danger Mouse er et godt eksempel på herværende artikels fokus på brug af digitaliseret kulturarv, og vel at mærke en brug af kulturarv der samtidig skaber nye formidlingsformer. En brug af kulturarv der producerer samtidig med at den konsumerer.

Politiske anbefalinger

Gennem en periode på 13 måneder, fra oktober 2008 til december 2009, har Kulturministeriet og dertil knyttede udvalg publiceret i alt fem rapporter der alle omhandler digitalisering af kultur og kulturarv, og formidling og tilgængeliggørelse heraf. Alle rapporter er opmærksomme på at der er et ønske fra borgerne om at være medskabende i deres omgang med kulturen, og i *Kultur for alle* ønskes der endvidere at aktivere børn og unge, der formodes at ville noget andet med deres kulturforbrug.

“Hvis man ønsker at dansk kulturarv kommer i spil blandt nye brugere, så er det et krav at materialet stilles til rådighed i en kvalitet så det er værd at bruge tid på.”

Alene inspirationskataloget *Reach Out* indeholder i alt 29 eksempler på hvordan kulturinstitutioner kan imødekomme de tre ovenstående udfordringer. I alle 29 eksemplerne er det institutionerne selv der står for konkrete projekter og der gives ikke eksempler på at brugere på eget initiativ kan give sig i kast med fx at *remixe* institutionernes samlinger.

Digitaliseringsudvalget er i deres midtvejsrapport mere tydelig i anbefalingen af at sætte den digitaliserede kulturarv i spil på nye måder og blandt mange aktører. Man ønsker at forkorte afstanden til kulturarven og ser blandt andet en digitalisering som et middel til at understøtte nationale strategier for udviklingen af videnssamfundet. I den endelige rapport skrives der i forbindelse med overvejelser om kulturarv, at denne vedbliver at være "... en kilde til ny viden, inspiration og råmateriale til kulturel nyskabelse", og rapporten fortsætter med at omtale kulturarven i digital form som en åbning mod ukendte perspektiver for, hvor mange mennesker der kan få adgang til, og bruge, kulturarven. Men man kan med rette spørge sig selv om der overhovedet er nogen, der gider bruge det digitaliserede materiale?

Copenhagen Towers (2011) af THED.C www.flickr.com/thedc

København sidst i 1890'erne. Mix med tårne og baggrund.

Den der mixer...

Prosuming- eller *remix-*kulturen er en kreativ kultur, hvor kulturproduktion foregår ved at mixe kulturprodukter med hinanden. Det handler kort sagt om at sætte kulturprodukter ind i en ny kontekst. Nye produkter opstår, når kulturproducenten, dj'en eller remixeren, sammensætter eksisterende materiale på nye måder og i nye sammenhænge. Det kan fx ske ved at sætte moderne hiphop-musik til en dansefilm fra 1950'erne, så der opstår et nyt udtryk, som er forskelligt fra de to oprindelige produkter. De nye sammenhænge kan være med til at skabe forskellige refleksioner hos publikum, og kan samtidig rumme kunstneriske kvaliteter og være med til at gøre kulturarven relevant, ved at relatere den til nutiden og den kultur, publikum kender.

Tilbage i 1972 forudså Marshall McLuhan og Barrington Nevitt i værket *Take Today : the executive dropout*, at med ny elektronisk teknologi ville konsumenten også blive producent. Tankerne om *prosuming* er altså ikke nye, men hvad der har ændret sig, er forskellige kulturelle og teknologiske forudsætninger. Teoretikeren Leo Mannovich beskriver den computerbaserede kultur således "*As distribution of all forms of culture becomes computer-based, we are increasingly 'interfacing' to predominantly cultural data - texts, photographs, films, music, virtual environments. In short, we are no longer*

interfacing to a computer but to culture encoded in digital form."¹ I sin Ph.d.-afhandling *Access Culture The Remixable Culture of Prosumers and the Cultural Policy of the European Union* skriver Bjarki Valtýsson, at denne kultur tydeligst kommer til udtryk i world wide web, som kan ses som en stor database fyldt med tekster, billeder, video og lyd, klar til at blive manipuleret af brugerne. Computerens indtog i kulturen betyder ikke bare, at der opstår nye kulturelle produkter, men at de kulturelle produkter, vi kender (tv, radio, aviser) også ændrer karakter. Udviklingen henimod større brugerdeltagelse og interaktion er med til at udviske forskellen mellem *kunstner* og *publikum*², og giver dermed plads til *the prosumer: forbrugeren der også er producent*.³

Lawrence Lessing, en af fortalere for remix-kulturen og forfatter til bogen *Free Culture*, mener, at der er forskellige parametre, der har betydning for remix-kulturens fremgang og spredning. Det drejer sig om fildeling, billigt optageudstyr, open source software, nemme redigeringsredskaber og billig båndbredde. Dette er forudsætningen for den rige og forskelligartede strøm af kreativitet, bygget på kreativitet, som han kalder remix-kulturen⁴. Den form for kulturproduktion har dog altid eksisteret. Lessing argumenterer for, at fx Hollywood i høj grad er grundlagt af personer, der be-

nyttede sig af hinandens materiale. Der findes også hele værker, der udelukkende er baseret på andres materiale. Den amerikanske instruktør J.X. Willams' hovedværk *Peep Show* (1965) består udelukkende af filmklip som Willams samlede sammen, da han arbejdede som filmoperatør. På trods af at denne film er af stor filmhistorisk interesse, kan den ikke udgives, da det er umuligt at fremskaffe tilladelse fra alle rettighedshavere.

Remix-kulturen er som megen anden digital kultur, præget af en del materiale der krænker alle mulige og umulige rettighedshavere. Men der er mindst lige så meget materiale der er fuldt lovligt og i public domain. Det er klart at kulturinstitutionerne ikke kan omgå eksisterende lovgivning og tilgængeliggøre beskyttet eller klausuleret materiale. Til gengæld findes der enorme mængder af rettighedsfrit kulturarvsmateriale, hvis tilgængelighed kun er et spørgsmål om kulturarvsinstitutionernes ageren. Som selvfølgelig er afhængig af politiske krav, økonomi, og bevaringshensyn, men for den del af dansk kulturarv, der er digitaliseret og som der på grund af alder ikke længere er ophavsretsbeskyttet, er det ikke en begrænsning.

Peter Hanke skriver i den nyligt udgivne bog *Kulturens skjulte styrker - institutioner, reservater og inspiration*, om en ny måde at kulturformidle på, hvor der bør indgå en gaveøkonomi i stedet for at forsøge at sælge billetter og fokusere på bundlinjen. Som med open source computerprogrammer bør man bekende sig til et princip hvor "bidragene fra brugerne kvalificerer og raffinerer institutionens udspil."⁵ Han skriver også at "Kulturarven består af værdier, som den enkelte forvalter ikke har nogen personlig andel i eller ejerskab til."⁶ Uden at nævne prosumers formulerer Hanke dermed et grundlag for fremtidig samarbejde mellem kulturarvsinstitutionerne og de forbrugere, der ønsker at arbejde med materialet – privat eller professionelt. Han skriver endvidere:

"Den nye professionalisme er selvbevidst og grådig efter inspiration og autenticitet, trænger dybere ned i personligheden og bryder grænserne mellem de mentale tilstande, vi tidligere har kaldt arbejde og fritid. Den nye professionalisme tager udgangspunkt i en selvrealisering, som minder om kulturlivets aktørers egne karrierevalg og forhåbninger, og den går elegant uden om de mange besværlige kompromiser, der følger med tilværelsen i en typisk kulturinstitution."⁷

Men er der eksempler?

Helt tilbage i 2005 lancerede BBC i samarbejde med bfi (British Film Institute), Channel 4 og Open University *The BBC Creative Archive pilot*. Formålet med initiativet var at tilgængeliggøre en række film, fotos og lydklip under parolen: *Find it. Rip it. Mix it. Share it. Come and get it.*⁸ De fire aktører ønskede at udvikle en licens under hvilken briter kunne downloade og remixe

en lang række kulturprodukter. Selvom forsøget er slut, tilgængeliggør bfi og Open University stadig digitale filer under Creative Archive licensen. Licensen, under hvilken ikke-kommercielle aktører kunne benytte sig af digitalt materiale, er dog mere restriktiv end andre *copyleft* licenser⁹. Det er interessant at se forsøget som en måde hvorpå store (kultur)institutioner forsøgte at tilgængeliggøre ophavsretsbeskyttet materiale på.

Københavns Kommunes Biblioteker (KKB) lancerede i 2009 projektet Demoteket¹⁰. Formålet er at give små kulturproducenter mulighed for at blive set, hørt og læst. Ganske simpelt stiller Demotekerne (på seks af kommunens biblioteker) plads til rådighed for formidling og udlån af materialer, som de udøvende kunstnere selv skal indlevere til bibliotekerne. KKB kræver, at det indleverede materiale indleveres sammen med en kontrakt, hvor producenten garanterer at være ophavsmand til hele det indleverede værk. Der er ingen krav til, hvilken type kulturprodukt, der indleveres, hvorfor der findes "alt fra krøllede soveværelsesproduktioner til indieselskabers avantgardeproduktioner. Fra dubplates til zines, fra kunsthåndværk til digtsamlinger, fra streetart-bøger til stencils. Og bedst af alt: du kan få lov til at låne det med hjem ligesom med alle andre biblioteksmaterialer."¹¹ KKB vælger bevidst at distancere sig fra de vante kulturproducenter og fortsætter "På Demoteket er vi af den overbevisning, at dine værker er værd at se og høre, uden indblanding fra store forlag og pladeselskaber. Vi mener at *Do It Yourself*-kulturen er en af de mest banebrydende og dynamiske udviklinger indenfor det københavnske kulturliv i senere tid."¹²

Et andet eksempel på facilitering af prosuming findes hos foto-delings-websitet Flickr. På Flickr¹³ kan brugerne uploade og kommentere digitale fotos, af hvilke der findes adskillige milliarder. Flickr startede med at være et website for private, men startede i januar 2008 projektet *Flickr Commons*¹⁴ i samarbejde med The Library of Congress. Formålet med Flickr Commons er dels at give adgang til en række af verdens offentlige fotoarkiver, dels at give mulighed for at private kan komme med input gennem kommentarer og tags til de enkelte billeder. Derudover *remixes* mange af fotografierne også og bliver til t-shirts, collager, håndtasker, photoblocks, punge, plakater, elementer i malerier og meget mere. Der er blevet oprettet en diskussionsgruppe med navnet *Re-mix! Mashing up the Commons your way...* hvor ophavsmændene til en række *remix*-produkter stolt fremviser hvad de har lavet.¹⁵

En række arkiver og biblioteker fra hele verden deltager nu i projektet og tilgængeliggør en mængde fotos. Dette har været en overvældende succes, hvor mange private netop gør som tænkt; beriger materialerne med kommentarer og metadata. Men indtil videre ingen danske. Hvorfor ikke?

Slip kulturarven fri

Det er tydeligt at man fra kulturministerielt hold ønsker at få den danske kultur og kulturarv ud til flere mennesker, og gerne til nye brugergrupper og præsenteret på nye lokaliteter. Digitaliseringsudvalget er ellers kommet frem til vægtige argumenter for hvorfor man bør digitalisere kulturarven, og økonomiske scenarier for hvordan det kan lade sig gøre.

En af konklusionerne er, at det er helt væsentligt også at digitalisere kulturarven for at gøre den bredt tilgængelig, og derved sætte den i spil på nye måder og blandt mange aktører. Godt nok er disse ønsker ikke fulgt op af øgede bevillinger, så det er pt op til de enkelte institutioner at finde midlerne i egne budgetter.

Det er lige så tydeligt at en ny digitalt baseret deltagerkultur drøner af sted. Eksemplerne på prosuming/remix findes indenfor alle genrer af kulturlivet, og der er helt sikkert også nogen der gerne vil arbejde med digitaliseret kulturarv. Og heldigvis er det fuldstændigt umuligt at sige om hvilke tekster, billeder, lyd- og filmstumper der er relevante. Når kulturarven skifter kontekst og mixes med andet kan stort set alt materiale blive interessant.

Hvorfor det skal være så svært at finde eksempler på remix-produkter baseret på dansk kulturarv er dog ikke så tydeligt. Årsagerne skal nok finde i at det dels ikke umiddelbart er til at finde en dansk hukommelsesinstitution der direkte opfordrer til brug af deres digitaliserede materialer, og dels at det er endda meget sjældent at se public domain-materiale stillet til rådighed i højeste mulige kvalitet, som kan downloades og ikke blot tilgås via et vis-kun-format.

Egentlig tror jeg gerne at bibliotekerne, museerne og arkiverne så et øget brug af deres materialer. I en digital verden behøver man heldigvis ikke længere at tage bevaringshensyn i forhold til udlån til brugerne. Og sikkerhedsdigitaliseringen skaber endda nogle store reproducerbare filer der naturligvis bare skal gøres tilgængelige for brugerne. Eller hvad? Hvis dokumenterne allerede er blevet digitaliserede, så del da endelig ud af dem!

Hvis man ønsker at dansk kulturarv kommer i spil blandt nye brugere, så er det et krav at materialet stilles til rådighed i en kvalitet så det er værd at bruge tid på. Det er kun de færreste der har lyst til at arbejde med et foto eller lydstump i en håbløs dårlig kvalitet, og det er jo netop de brugere der har lyst til, helt frivilligt, at arbejde videre med, og formidle, kulturarvsinstitutionernes samlinger, der er interessante. Hvis man forstår at facilitere dem, så er der en reel mulighed for at kulturarven kommer i spil. Hvis ikke, så finder de nok i stedet noget udenlandsk materiale at basere deres kreativitet på. Det skal Google nok hjælpe med.

New York City's kinesiske mindretal mixet med et grønt budskab fra WWII.

NOTER

- 1 Manovich 2001, pp. 69-70
- 2 Valtysson 2008
- 3 Stalder 2001
- 4 Lessig 2004
- 5 Hanke 2010, p 67
- 6 Hanke 2010, p 68
- 7 Hanke 2010, p 44
- 8 BBC. <http://www.bbc.co.uk/creativearchive/>
- 9 Wikipedia. Copyleft. <http://en.wikipedia.org/wiki/Copyleft>
- 10, 11, 12 Demoteket. <http://demoteket.dk>
- 13 Flickr. <http://www.flickr.com>
- 14 Flickr Commons. <http://www.flickr.com/commons>
- 15 Flickr Commons / Discuss. <http://www.flickr.com/groups/flickrcommons/discuss/72157612988593338>

LITTERATUR

- Hanke, Peter (2010): Kulturens skjulte styrker - institutioner, reservater og inspiration. Gyldendal
- Kulturministeriets tværgående projektgruppe (2008): Reach Out! – Inspiration til brugerinddragelse og innovation i kulturens verden. Kulturministeriet.
- Kulturministeriet (2009): Kultur for alle – kultur i hele landet. Kulturministeriet.
- Lessig, Lawrence (2004): Free Culture - How big media uses technology and the law to lock down culture and control creativity. The Penguinpress.
- Manovich, Lev (2001): The Language of New Media. MIT Press.
- McLuhan, Marshall & Nevitt, Barrington (1972): Take today : the executive dropout. Harcourt, Brace, Jovanovich
- Valtysson, Bjarki (2008): Access Culture - The Remixable Culture of Prosumers and the Cultural Policy of the European Union. Department of Communication, Business and Information Technologies, Roskilde University. PhD Thesis.